

Kitap Tanıtma

MENAKIBU MA^CRÛF el-KERHÎ**

Yaşar AYDINLI*

Eserin tanıtımına geçilmeden önce, müellifi İbn el-Cevzi (öl: 597/1201) hakkında bilgi verilecektir.

Tam ismi, Cemalüddin Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. Ali b. Muhammed b. Ali b. Ubeydullah b. Cafer el-Kureşî et-Teymî el-Bekrî el-Bağdadî el-Cevzî'dir. İbn el-Cevzî olarak şöhret bulmuştur. Bağdat'ta doğup orada vefat etmiştir.

Hadis ve tarih alanlarında, asrının önde gelenlerinden olan İbn el-Cevzî'nin fıkıh, tefsir, lügat, edebiyat ve diğer ilim dallarında üç yüz civarında eser verdiği kaydedilmektedir¹.

Selefi ve hanbeli olan İbn el-Cevzî, gerek meslektaşları olan muhaddisleri gerekse diğer ilim mensuplarını ve bu arada özellikle mutasavvıfları, kendi düşüncesine ters düşen noktalarda eleştiriye tabi tutmuştur. Telbîsu İblis², bu konuda kaleme aldığı en önemli eseridir.

Buna rağmen o, kendi kanaatleri ile uzlaştırılması oldukça güç olan haberlerle dolu olduğu halde, sufi ve mutasavvıfların menkıbelerini anlatan eserler de telif etmiştir. Bu nevi eserlerine örnek olarak, tanıtımı yapılacak olan Menâkıbu Ma^Crûf el-Kerhî ve Sıfat es-Safve³ isimli eserleri zikredilebilir. Gerçekten de, İbn el-Cevzî gibi bir selefinin, tasavvuf tarihi bakımından oldukça önemli bir noktada bulunan Ma^Crûf el-Kerhî'nin (öl: 200/815) hayatı ve menkıbelerini kaleme alması ilginçtir.

Sözü edilen eser, Sıfat es-Safve'de, Ma^Crûf el-Kerhî maddesinin sonunda daha fazla bilgi edinmek isteyenlere tavsiye edilen kitaptır⁴.

* Araştırma Görevlisi; Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.

** Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. Ali b. Muhammed el-Cevzî, Menâkıbu Ma^Crûf el-Kerhî, Süleymaniye Ktp. Şehitali Paşa Kit. Nu. 1424.

1 Ömer Rıza Kehhale, Mucem el-Müellifin, V/157-158, Beyrut; Hayruddin ez-Zirikli, el-Alam, IV/89; M. Fâhûrî, İbn el-Cevzî (Sıfat es-Safve girişinde); A. Ateş, İ.A. İlgili Mad.

2 Ebu'l-Ferec Abdurrahman İbn el-Cevzî el-Bağdadî, Telbîsu İblis, Nşr. M. Mehdi İstanbulî, Dımişk, 1976.

3 Cemalüddin Ebu'l-Ferec İbn el-Cevzî, Sıfat es-Safve, I-IVc. Tahkik, M. Fâhûrî, Halep, 1969.

4 İbn el-Cevzî, Sıfat es-Safve, II/324, Nşr. M. Fâhûrî, Halep, 1969.

Eser, 27 bölüm (bab) e ayrılan iki küçük cilt (cüz) ten oluşmaktadır (ciltler bir aradadır). 19-20 satırlık 60 varaktan (27b-29b ve 61b sahifeleri boştur) oluşan yazmanın sahife boyutları 230 x 140 mm., yazılı kısımların boyutları ise 130 x 73 mm. dir. 27 bölümün ardarda işlendiği eserin birinci cildi 1-17, ikinci cildi ise 18-27. bölümleri içermektedir. Açık-seçik bir nesih hatla kaleme alınan eserde bölüm başlıkları, rivayet başları ve bazı önemli yerler kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

Eserin kapağında şunlar yazılıdır: Menâkıbu Ma^Crûf el-Kerhî Kuddise Sirruhu, li Ebi'l-Ferec Abdîrrahman b. Ali b. Muhammed b. el-Cevzî. İkinci cildin kapağında ise şu kayıt vardır: Revâhu Ebu Musa Abdullah b. eş-Şeyh el-İmam el-Hafız Abdül-gani b. Abdillâh el-Vahid b. Sürur el-Makdisî. Bu kayıt birinci cildin kapağında yoktur. Yine, birinci cilt, "Kâle eş-Şeyh el-İmâm el-Alim el-Hâfız Şeyhulislam, Nasrul-hakk, Muhyi's-Sünne, Cemalüddin Ebu'l-Ferec..." şeklinde başlarken, ikinci cilt şöyle başlamaktadır: "Ahberana eş-Şeyh Ebu Musa Abdullah b. eş-Şeyh el-İmâm Abdülğani ... Kâle, Enbeenâ eş-Şeyh el-İmâm el-Alim Ebu'l-Ferec..."

Ma^Crûf el-Kerhî'nin menkıbeleri, haberleri ve onun halleri ile ilgili bilgiler ihtiva eden bu eserde şu metot takip edilmiştir. Konu (bab) başlığından sonra varsa, konu hakkında kısa bir malumat verilmiş, yoksa, konu ile ilgili rivayetler senetleri ile birlikte sıralanmıştır. Zaman zaman, "kültü" veya "kâle el-musannif" şeklinde bir takım açıklamalara yer verilmiştir.

İbn el-Cevzî, eserin girişinde, önemli şahısların her biri için ayrı ayrı kitaplar oluşturduğunu⁵, kolay ve rahat anlaşılabilmeleri için onları bölümlere ayırdığını, bunu yaparken doğru yolu arayanlara yardımcı olmayı amaçlayıp, Allahtan da ecir ve sevap beklediğini belirtmiştir. Daha sonra, bölümler ve ihtiva ettikleri konular "Zikru Teracum el-Ebvâb" başlığıyla fihrist mahiyetinde belirtilmiştir (1b-2b).

Şimdi kitabı oluşturan konular hakkında kısaca bilgi verilecektir.

I. Bölüm (el-bâb el-evvel). Bu bölümde Ma^Crûf el-Kerhî'nin ismi ve nesebi araştırılmıştır (2b - 3a).

II. Bölüm (el-bâb es-sâni). Müslüman olması ve yetişmesinin konu edildiği bu bölümde (3a - 4a), Ma^Crûf el-Kerhî'nin ve onun vasıtasıyla bütün ailesinin nasıl müslüman olduğu çeşitli rivayetlerle anlatılmıştır. Ebu Ali ed-Dekkak'tan rivayet edilen bir haberde, Ma^Crûf'un (Oniki İmam'dan biri olan) Ali b. Musa er-Rıza'nın elinde müslüman olduğu (3b) belirtilmiştir⁶. Bu bölümde kaydedilen bir rivayetten, İbn Semmak'ın, Ma^Crûf el-Kerhî'nin tasavvufi (zühd) hayata girmesinde büyük etkisi olduğu anlaşılmaktadır (4a).

III. Bölüm. Ma^Crûf'un itikadının konu edildiği bu bölümde (4a - 4b), sadece, Kur'an'ın (Kelâmullah) mahlûk olmadığı kanaatinde olduğunu belirten kısa bir tartışmaya yer verilmesi manidardır⁷.

5 Mesela, Menakıbu Ömer b. el-Hattab, Süleymaniye Ktp. Reisülküttap, 714/1; Menakıbu Ahmed b. Hanbel, Ayasofya, 0.3460; Bu üç eser de matbudur. Bkz. Dipnot 1'deki kaynaklar. "Menâkıbu Ma^Crûf el-Kerhî" nin matbu olup-olmadığını bilmiyoruz.

6 Ma^Crûf el-Kerhî'nin menkıbevi şahsiyeti için bkz. Mustafa Kara, Maruf Kerhî ve Tasavvuf-Şia ilişkisi üzerine, Hareket Dergisi, 1980, Sayı 16-17.

7 Konu ile ilgili başka bir rivayet için 58b ye bakınız.

IV. Bölüm. Rivayet ettiği hadisler (4b - 10b). İbn el-Cevzî, Ma^Crûf'un birçok alim ve muhaddisle karşılaştığını belirttikten sonra, es-Sülemi'den naklen onun (Ma^Crûf'un) Davud Tâi'nin arkadaşı ve dostu olduğunu, pek çok hadis dinlediğini, ancak, rivayetle değil de taabbud ile meşgul olması hasebiyle, bunlardan az bir bölümünün senetlerini zabt edebildiğini kaydetmiştir. Daha sonra bu hadisler senetleri ile birlikte sıralanmıştır⁸.

V. Bölümü, Ma^Crûf'un israiliyat ve diğer kaynaklardan rivayet etmiş olduğu hadisler oluşturmuştur (10b - 13a).

VI - IX. Bölümler (15a - 17b) de Ma^Crûf'un üstünlükleri konu edilmiştir. Birkaç örnek verelim:

"Ma^Crûf'un ilmi var mıydı?" sorusuna Ahmed b. Hanbel şu cevabı vermiştir: "Onda ilmin başı olan haşyetullah vardı" (13b).

Hasan b. Abdilvahhab şöyle demiştir: Ma^Crûf'un su üzerinde yürüdüğünü söylüyorlar, havada yürüdüğünü söyleseler yine de inanırdım (14a).

Ma^Crûf şöyle demiştir: Benim için kadının duvardan bir farkı yoktur (16b).

X. Bölümde (17b - 18b), Ma^Crûf'un, ileriye yönelik hayaller kurmayıp, her an ölebilirim korkusuyla, içinde bulunduğu anı en iyi bir şekilde değerlendirdiğine dair (kasru emel) birkaç rivayet yer almaktadır.

Birgün Ma^Crûf dicle nehrinin kenarında bevl ettikten sonra, suya yakın olmasına rağmen teyemmüm eder. Bu durum kendisine sorulunca şöyle der: Suya ulaşmadan ölürüm korkusuyla teyemmüm ettim.

İbn el-Cevzî, burada bir yanlış anlaşılma olduğunu, çünkü suyun olduğu yerde teyemmümün caiz olmadığını belirtip, kanaatini bir hadisle desteklemekten geri dumamıştır (18a).

XI - XV. Bölümlerde (18b - 26a), Ma^Crûf'un tefekkürü, ibadet ve icihadı, nasihatları, zühd ve rekaik hakkındaki sözleri, ayrıca korkusu ve ağlaması ile ilgili haberler yer almıştır.

Birkaç örnek:

Yahya b. Ebî Talip şöyle demiştir: Müslümanlara Ma^Crûf'tan daha çok nasihat eden ve ondan çok tefekkür eden birini görmedim. Onun tefekkürü kalbine bağlıydı (18b).

Gıybet eden birine Ma^Crûf, şu cümleyi iki kere tekrar etmiştir: Gözlerine pamuk konacağı günü hatırla! (20a).

XVI. Bölümde (26a - 26b), "misal getirdiği şiiirler" e, birinci cildin son konusunu teşkil eden XVII. Bölümde ise, ticaret ve sanat hakkında söylemiş olduğu birkaç söze yer verilmiştir (26b - 27a).

İkinci cildin ilk bölümünü teşkil eden XVIII. Bölümden itibaren XXIII. Bölüme kadar (30b - 54a) sırasıyla, Ma^Crûf'un dua ve yakarışları (30b - 35b), kerametleri (35b - 46b), ibadetlerini gizlemede göstermiş olduğu aşırı gayreti (46b - 47a), iyiliği, cömertliği, fakirlere yardımı, davete icabet etmesi v.s. (47a - 50b), seyahatleri sırasında kendisi ile karşılaşan bazı abid ve salihler (50b - 51b) ve nihayet, hastalığı ve vefatı (51a - 54a) gibi konular ele alınmıştır.

8 Hadislerin kısa bir kritiği için bkz. M. Kara, a.g.m.

Bu konularla ilgili birkaç örnek:

Ma^Crûf'un yeğeni anlatıyor: Bir keresinde Ma^Crûf amcam bana şöyle demişti: Bak yavrum, Allah'tan herhangi bir isteğin, gidermesini istediğin bir ihtiyacın olursa, O'na benim ismimi hatırlat, benim ismimi anarak dilekte bulun (46b).

Ubeyd b. Muhammed el-Verrak anlatıyor: Cuma günleri kılmış olduğu iki kısa rekatin dışında, hiç bir zaman Ma^Crûf'u nafile namaz kılarken görmedim (47a).

Ma^Crûf, "içene Allah merhamet etsin" diyerek su satan birini görünce, suçunun yaptığı duaya mazhar olabilmek için, oruçlu olduğu halde suyu alır ve içer (49a).

Ma^Crûf'un son vasiyetlerinden birisi şudur: Öldüğümde üzerimdeki şu elbiseyi de tasadduk edin, çıplak olarak gelmiş olduğum şu dünyadan yine çıplak olarak ayrılmak istiyorum (51a).

XXIV, XXV ve XXVI. Bölümlerde (59a - 60b), "gördüğü rüyalar", "görülmesi rüyalar" ve "kendisinden bahseden rüyalar" nakledilmiştir.

XXVII. Bölüm (59a - 60b). Ma^Crûf el-Kerhî'nin kabrini ziyaret etmenin fazileti ve orada yapılacak duaların kabul olunacağı hususunun ele alındığı bu bölümle kitap sona ermiştir.

Ma^Crûf'un kabrinin deva ve şifa olduğu tecrübe edilmiş bir gerçektir (60b).

